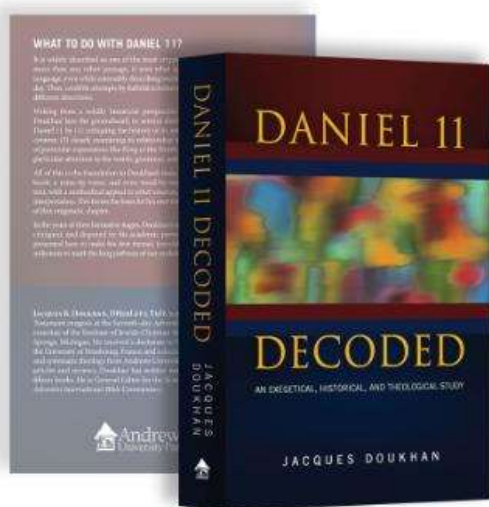

AZ ÉRTELMESEK BUKÁSA ÉS TÜNDÖKLÉSE

Dániel tizenegyedik fejezetének megfejtése

Az Andrews Bibliai Kommentárral egy csomagban kaptam meg azt a kötetet, amit a Bibliai Akadémia hasábjain szeretnék most bemutatni. A kötet a franciaországi zsidó származású hetednapi adventista tudós, Jacques Doukhan professzor életének főműve lehet. Mindenesetre a mű közelebb visz bennünket Dániel könyve tizenegyedik fejezetének megértéséhez.¹

A szerző és a könyv

A könyv szerzője hazánkban sem ismeretlen, Dániel és a Jelenések könyvéhez írt kommentárjai megjelentek az Advent Kiadó gondozásában, és tankönyvként használjuk azokat az Adventista Teológiai Főiskolán.² Mégis azzal

szeretném kezdeni, hogy röviden bemutatom az utat, ami e kötet megírásához vezetett. Nem magamtól teszem ezt, maga a szerző is ezt tette.

Jacques B. Doukhan két doktori fokozattal rendelkezik, az elsőt Strasbourgban szerezte héber irodalomtörténetből, a másodikat az Andrews Egyetemen teológiából. Az 1970-es évek végén egyházunk franciaországi szemináriumának, majd az 1980-as évektől fogva az Andrews Egyetemnek a tanára volt, ahol a Zsidó-keresztény Párbeszéd Intézetét is vezette. Tizenöt könyvet írt, és miután nyugdíjba vonult, megbízták egy történelmi vállalkozás, nevezetesen a „*Seventh-day Adventist International Bible Commentary*”, magyarul a „*Hetednapi adventista nemzetközi bibliakommentár*” sorozat szerkesztésével.

E vállalkozás célja egy olyan kommentársorozatot megjelentetése, ami a héber és a görög nyelvű szöveg alapján készült, felhasználja az elmúlt évtizedek eredményeit, és hűen tükrözi a hetednapi adventisták biblia szemléletét. A sorozat nem teszi feleslegessé az 1950-es években kiadott hét kötetes „*Hetednapi adventista bibliakommentárt*”, ami hosszú évtizedeken keresztül tett jó szolgálatot az egyháznak. Az új sorozatból eddig csak Mózes első könyvének magyarázata jelent meg, amit maga a főszerkesztő, Jacques Doukhan írt.³

¹ Jacques Doukhan: *Daniel 11 Decoded, An Exegetical, Historical, and Theological Study*, Andrews University Press, Berrien Springs, 2019, 341 p.

² Jacques Doukhan: *Titkok megfejtése, A múlt, jelen, jövő a Biblia híres iratának, Dániel könyvének jövődöléseiben*, Élet és Egészség Kiadó, Budapest, 2004,

263 p. U. ó: *És lőn nagy szózat a mennyben*, Advent Kiadó, Budapest, 2011, 278 p.

³ Jacques Doukhan: *Genesis, Seventh-day Adventist International Bible Commentary*, Pacific Press, és Review and Herald Publishing közös kiadásában, 2016, 534 p.

Térjünk át a Dániel tizenegyedik fejezetéről szóló könyvre, és kezdjük ezt a szerző önvallomással, aki elmondta, mi készítette arra, hogy ilyen léptékben foglalkozzon Dániel könyvének e nehezen értelmezhető fejezetével. Doukhan zsidó származásának kettős szerepe van abban, hogy megírta a könyvet: Dániel könyvének hetven évhétről szóló írása volt ez első lépés a megfeszített Messiás felfedezésében. Gyermekekorában a nagy engesztelés napjával összefüggő szertartások ünnepélyessége szintén megragadta figyelmét, és arra készítette, hogy a nyolcadik és a tizenegyedik fejezet összefüggéseit tanulmányozza.

Tudományos munkássága során először irodalomtörténeti szempontból foglalkozott a Dániel könyvével. Dániel könyve a héber irodalomtörténet kiemelkedő darabja. A szerzőt megragadta a tizenegyedik fejezet bonyolult szép és rendkívül komplex irodalmi kifejezőmódja. Amikor figyelme a fejezet teológiai tanításai felé fordult, felismeréseit igyekezett felhasználni abban a szolgálatban, amit a zsidó-keresztény barátság ápolásával foglalkozó intézetekben végzett.

Jacques Doukhan elmondta, hogy az algériai háborúban katonáskodott, ahol a szombat miatt börtönbe zárták, így személyesen is tapasztalta, hogy milyen lehet az, amikor az „értelmesek” fegyver, tűz, fogság és fosztogatás miatt elesnek egy időre (Dn 11,33). Végül a szerzőnek a zsidó-muzulmán párbeszédben szerzett tapasztalatai is szerepet játszottak abban, hogy megvizsgálja a tizenegyedik fejezetet. Ezért a könyven egy külön fejezetet szentelt a szakasz úgynevezett „*iszlám értelmezésének*”.

A szerző életútját összegezve elmondhatjuk tehát, hogy Jacques Doukhan számára Dániel könyve tizenegyedik fejezete nem pusztán érdekes bibliai téma, amiről okoskodik, hanem mély hitbeli és egzisztenciális kérdés, maga az élet.

A kötet felépítése

A kötetnek nyolc fejezete van: az első öt fejezet hermeneutikai, illetve szerkezeti kérdésekkel foglalkozik. A hatodik fejezet, ami terjedelmét tekintve (177 oldal) a kötet fele, Dániel 11 részletes magyarázata. Jacques Doukhan az utolsó

két fejezetben bemutatja Dániel könyve teológiáját, illetve az úgynevezett iszlám-értelmezést. A kötetet részletes irodalomjegyzék, bibliai szövegmutató és tárgymutató zárja.

Az első fejezetben a szerző tisztázza, hogy milyen irányzatot kövessen Dániel magyarázatában. Elhatárolja magát a könyv preterista értelmezésétől, miszerint Dániel könyvét az időszámításunk előtti második században írta egy ismeretlen szerző, aki így akarta megerősíteni azokat, akik a szír elnyomás ellen harcoltak. Jacques Doukhan kifejti, hogy Dániel könyvének hatástörténete nem igazolja ezt, az értelmezést. sem az ókori rabbinikus, sem az ókeresztény irodalom nem utal ilyen szellemben Dániel könyvére. A preterista értelmezés először a harmadik században egy újplatonista filozófus, Porphüriosz (Kr. u. 232/233-304) írásaiban tűnt fel.

Jacques Doukhan elvetette azt a futurista magyarázatot is, miszerint IV. Antiochosz Epiphanész (Kr. e. 215-164), szír uralkodó a végidei Antikrisztus előképe volt, s ennek következtében Dániel 11,36-45 egy antikrisztusi személyiség eljövételéről szóló jövendölés lenne. Ezzel határozottan állásfoglalt a fejezet történeti, üdvtörténeti értelmezése mellett. Rámutatott azonban egy nagyon fontos szempontra, miszerint a jövendölések történeti azonosításának előfeltétele a bibliai szöveg részletes elemzése.

A könyv második és harmadik fejezete Dániel hetedik, nyolcadik, tizedik és tizenegyedik fejezetének párhozamos képeit és kijelentéseit mutatja be. Jacques Doukhan azt akarja megmutatni ezzel, hogy Dániel tizenegyedik fejezete nem egy elszigetelt szakasz a könyvben, hanem azoknak a témáknak a tovább gondolása, amiről a próféta már a korábban szólt. Különösen nagy jelentősége van a nyolcadik fejezetnek, ahol a kis szarv két irányú: istenellenes és Isten népe-ellenes támadásairól van szó a szentély összefüggésében. Érdemes kiemelni azt a nyolc pontot, melyben Doukhan összehasonlítja Dánielnek a kis szarva, illetve az északi királyra vonatkozó kijelentéseit. Ezzel igazolva, hogy az északi király és a kis szarv ugyanaz a hatalom (46. p).

Az egyik legeredetibb fejezet a negyedik, ahol a szerző az észak-dél szimbolizmusát vizsgálta meg. Állításának az a lényege, hogy Dániel

könyvében az északi és a déli király nem pusztán földrajzi fogalom, hanem szimbolikus kép, ami a hatalom ideológiai megalapozásának különbözőségeiről szól: az északi király mintegy az istenség nevében uralkodik, hovatovább az istenség földi megtestesülésének képzeli magát. Ezzel szemben a déli király humanisztikus módon az emberi természet ideális megtestesülésének képzeli magát. Egyik oldalon áll a vallási állam (iszlám állam, keresztény állam), a másik oldalon van az istennélküli, ateista állam. E kettő harcban áll egymással, de közösek abban, hogy mindketten Isten ellenségei és az Ő népének ellenségei.

A mű ötödik fejezete Dániel tizenegyedik fejezetének szerkezetét vázolja fel két szempontból, mint lineáris szerkezetet, és mint kiasztikus szerkezetet. Előbbi az események egymásutániséga, utóbbi a teológiai mondanivaló szempontjából nyer értelmet. Ahhoz, hogy a szöveget átfogóan tudjuk értelmezni, mindkét megközelítésre szükségünk van.

Miután Jacques Doukhan tisztázta a fent felsorolt hermeneutikai kérdéseket, rátér Dániel 11 versről-versre haladó magyarázatára, ami – ahogy már jeleztem – a könyv felét teszi ki (73-250. p).

„Alapos olvasás”

Az írásmagyarázati rész terjedelme nem szaporítás, hanem a szerző által követett módszer következménye. Jacques Doukhan, akinek anyanyelve héber, tehát nem szótárral a kezében bogarássza a héber szavakat, az úgynevezett „*alapos olvasás*” (angolul: close-reading) módszertét választotta. Az irodalomtudományban e módszer alatt a szöveg nagyon alapos elemzését értjük. E módszer lényege az általánostól eltérő, szokatlan szövegrészek gondos összehasonlítása. A munka során a szöveg elemzője megvizsgál minden szót, a szavak és a mondatok sorrendjét, és egymásközi viszonyát. Azért kell erre a módszerre hagyatkozni, mert csak így tudjuk érvényesíteni azt a bibliai elvet, miszerint a szöveg önmagát magyarázza (1Pt 1,20; Ézs 28,10).

A magyarázat alapját képező szakaszt (Dn 10,21-12,1) a szerző hat további egységre bontotta:

Mihály harcai (Dn 10,21-11,4). Perzsia és Görögország harcai, valamint a görög birodalom széthullása. Szeleukhosz, valamint Ptolemaiosz utódainak küzdelme.

A házassuló fejedelem (Dn 11,5-13a). Doukhan szerint Dániel 7, 8 és 11 is átlépi a római birodalmat, hogy figyelmét egyenesen a kis szarv tevékenységére összpontosítsa, ami nem más, mint a római katolikus egyház intézményes felemelkedése és uralkodása (Kr. 284-1600).

Az üldözés drámája (Dn 11,13b-27). Ez a szakasz az egyház üldöző tevékenységét mutatja be Napóleon koráig (Kr. u. 1600-1798).

Teológiai röntgenfelvétel (Dn 11,28-39). E szakasz Dn 11,9-13a kiasztikus tükörképe. Valójában egy zárójelebe tett teológiai reflexió, ami nem tartalmaz új kronológiai elemeket, hanem az elbukott egyház gonosz lelkületét leplezi le, ami Isten és az ő mennyei szentélye elleni támadásban jut kifejezésre.

A vég ideje (Dn 11,40-44). Ez a szakasz a francia forradalomtól lényegében a kegyelmi idő lejártáig mutatja be a végidő eseményeit, ami végül az északi, illetve a déli király által megtestesített ideológiák egyesüléséhez vezet.

Mihály győzelme (Dn 11,44-12,1). A végső küzdelem bemutatása a nyugatról érkező északi király, és a keletről érkező Mihály között.

Jacques Doukhan módszerének még két érdekes tulajdonsága van: előbb elvégzi az adott egység szövegelemzését, majd összegyűjti és kiértékeli a történelmi azonosításokra vonatkozó anyagot, ahol indokolt felhasználva Ellen G. White hivatkozásait is.

Miután kifejtette saját álláspontját, kitekint a szakasz eltérő értelmezéseire, beleértve a ma uralkodó preterista, a klasszikus adventista és az iszlamista-adventista értelmezést is. Így az olvasónak lehetősége van, hogy ütköztesse a különböző iskolák által követett magyarázatokat. Ez utóbbi módszer nem titkolt szándéka, hogy bemutassa más iskolák gyengeségeit, és megalapozza a szerző által képviselt magyarázat hitelét.

Teológiai tanulságok

A tizenegyedik fejezet kiasztikus olvasatnak azért van jelentősége, mert Dániel könyve nem

egyszerűen előre megírt történelem, hanem mélyértelmű teológiai üzenet, ami tulajdonképpen négy területet ölel fel.

A történelem teológiája szerint Isten a történelem Ura, Ő irányítja a történelem menetét, hogy az Ő országának beteljesülése felé vezesse azt.

Isten a nagy küzdelem harcosa, aki nemcsak külső szemlélőként tekint le az égből népének harcaira, hanem részt is vállal a küzdelemből; hitünk szép és nemes harca, valójában az Isten küzdelme, népének üldözői Istent üldözik.

Isten és az Ő népe nemet mond a kis szarv, illetve az északi király által szimbolizált antikrisztusi szellemiségre, és elutasít minden politikai hatalmat, ami Isten neve mögé rejtőzve el akarja bitorolni azokat a kiváltságokat, melyek egyedül Őt illetik meg.

Végül Jézus Krisztus (Mihály) a könyv főhőse, aki meghal, feltámad, közbenjár és végül visszatér, hogy megszabadítsa népét (Dn 12,1).

„Ez a négy téma nehéz kérdésekkel szembesít bennünket azok történelmi és egzisztenciális alkalmazását tekintve, olyan kérdéseket vet fel, amivel szembesülni kell, és amit tisztázni kell, különösen most, a huszonegyedik század elejének összefüggéseiben” (251. p).

Iszlám értelmezés

Doukhan a nyolcadik fejezetben foglalkozik azokkal az irányzatokkal, melyek szerint az iszlám jelen van Dániel könyvében. Nem új dolog ez, az első zsidó magyarázó, aki ilyen állásponton volt Saadia ben Gaon (Kr. u. 882-942) volt. Ő a negyedik birodalmat, amit mi a római birodalommal azonosítunk, az iszlám és a keresztény birodalommal azonosította. Jacques Doukhan bemutatja azokat a héber írókat, akik átvették ezt az értelmezést (264. p). Az első keresztény tanító, aki kapcsolatba hozta az iszlámot Dániel könyvével, Martin Luther (1483-1546), reformátor volt. A tizenkilencedik században többen követték őt az evangéliumi keresztény magyarázók közül. Ez a szemlélet azonban bibliailag helytelen, mert sem a hetedik, sem a nyolcadik fejezetben szereplő kis szarvról szóló jövendölésnek nincs iszlám értelmezése. Ha elfogadjuk azt az előfeltevést, miszerint a tizenegyedik fejezet az fent említett

fejezetek párhuzamosa, akkor utólag nem csúsztathatjuk be az iszlámot a hetedik és a nyolcadik fejezetben szereplő kis szarv képe mögé.

A második probléma, hogy ha mind az északi, mind a déli király szimbolikusan értelmezzük, mint a hatalom megalapozásának két eltérő, de istenellenes irányzatát, akkor nem keverhetünk a magyarázatba történeti azonosításokat. Ez nem felel meg a hermeneutika szabályainak.

A szerző nem tagadja, hogy az iszlám kihívást jelent a kereszténységre nézve. Kérdés azonban, hogy ezt a folyamatot összefüggésbe kell-e hoznunk Dániel könyvének tizenegyedik fejezetével? Doukhan válasza az, hogy nem, és ezt az állítását nemcsak bibliai és hermeneutikai, hanem geopolitikai, logikai, és etikai érvekkel is alátámasztja.

Sikerült-e megfejteni Dániel 11-et?

Nemcsak én teszem fel, Jacques Doukhan is feltette a kérdést, sikerült-e a könyvben megfejteni (dekódolni) Dániel könyve tizenegyedik fejezetét. Vele együtt vallom én is: *„Csak a jövő válaszolhatja meg ezt a kérdést.”* (279. p). Visszaélnénk a bibliai szöveggel, ha jóslásra használnánk azt.

Szerintem Jacques Doukhan megközelítése hű marad a történeti értelmezéshez, ugyanakkor nem a történelem felől közelít a bibliai szöveghez, hanem a bibliai szöveg felől halad a történelmi azonosítás felé. Ez dicséretes dolog, már csak ezért is jó szívvel ajánlom a könyvet mindenkinek.

BIBLIAI AKADÉMIA

Hírlevél a bibliai műveltség szolgálatában,
Szerkeszti és kiadja:
Szilvási József, egyetemi tanár